

«حلقات»

درس ۱۳۰

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی
آموزشیار: آقای پیشوایی

بحث درباره اقسام تواتر بود . گفتیم که مشهور اصولیون تواتر را بر سه قسم تقسیم کردند . شهید صدر(ره) در درس گذشته درباره تواتر اجمالی بحث فرمودند؛ تواتری که نمی تواند ما را به علم اجمالی به صدور یک روایت در مجموعه ای از روایات برساند. در این درس بحث اقسام تواتر را ادامه می دهیم و نوع دیگری از خبر متواتر را بررسی می کنیم.

الحالة الثانية: ان يوجد بين المدلولات الخبرية جانب مشترك يشكل مدلولاً تحليلياً لكل خبر ، اما على نسق المدلول التضمني، أو على نسق المدلول الالتزامي، مع عدم التطابق في المدلول المطابق بكامله، كالإخبارات عن قضايا متغايرة، و لكنها تتضمن جميعاً مظاهر من كرم حاتم مثلاً.

و لا شك هنا في وجود المضعف الكمي الذي رأيناه في الحلة السابقة يضاف إليه مضع ف آخر، و هو ان افتراض كذب الجميع يعني وجود مصلحة شخصية لدى كل مخبر دعتة إلى الاخبار بذلك النحو، و هذه المصالح الشخصية إن كانت كلها تتعلق بذلك الجانب المشترك، فهذا يعني ان هؤلاء المخبرين على الرغم من اختلاف ظروفهم و تباين أحوالهم اتفق صدفة ان كانت لهم مصالح متماثلة تماماً.

و ان كانت تلك المصالح الشخصية تتعلق بالنسبة إلى كل مخبر بكامل المدلول المطابق، فهذا يعني انها متقاربة، و ذلك أمر بعيد بحساب الاحتمالات، و هذا ما نسميه بالمضعف الكيفي . يضاف إلى ذلك المضعف الكمي، و لهذا نجد ان قوة الاحتمال التي تحصل في هذه الحالة أكبر منها في الحالة السابقة.

و الاحتمال القوي هنا يتحول إلى يقين بسبب ضالة احتمال الخلاف، و لا يلزم من ذلك ان ينطبق هذا على كل مائة خبر نجمعها، لأن المضعف الكيفي المذكور لا يتواجد الا في مائة تشترك و لو في جانب من مدلولاتها الخبرية.

حالت دوم تواتر

در حالت قبل یک مجموعه از اخبار را مفروض گرفتیم . مثلاً در یک کتاب که حاوی یک مجموعه ۱۰۰۰ تایی روایت است، فرض کردیم که ۱۰۰ روایت اشتباه وجود داشته باشد که این روایات، بر اساس مصالح شخصی مخبرین جعل شده اند. حال اگر ما در بین روایات این کتاب ۱۰۰ روایت انتخاب کنیم، رابطه بین مدلول این اخبار ممکن است یکی از این سه حالت باشد :

الف. متباین باشند، یعنی مفاد آنها هیچ ربطی به هم نداشته باشد.

ب. در مدلول تحلیلی مشترک باشند.

ج. در مدلول مطابقی مشترک باشند.

در بحث قبل درباره حالت اول، یعنی تباین مفاد اخبار صحبت کردیم . و اکنون بحث در صورتی است که این روایات دارای وجه مشترک در مفاد تحلیلی باشند.

انواع اشتراک در مدلول تحلیلی

تضمنی : مدلول مشترک، جزئی از کل خبر است . مثال : طائون با سخاوت بودند . جزئی از
معنای کلی این جمله «حاتم طائی با سخاوت بود» می باشد. چرا که حاتم طائی یکی از افراد
طائون می باشد. اشتراک در مدلول تحلیلی بر
دو نوع است

التزامی : مدلول مشترک، لازمه خبر مخبر است . مثال : حاتم طائی مهمانی داد. لازمه مهمانی
دادن حاتم طائی این است که «حاتم طائی با سخاوت بود».

نکته :

تطبیق حالت دوم بر مثال مزبور (انتخاب تصادفی ۱۰۰ روایت از میان مجموعه ۱۰۰۰ تایی) منجر به این می شود که ۱۰۰ روایت داشته باشیم که همه یک معنای واحد را بیان می کنند . احتمال کذب بودن این معنا بسیار ضعیف است . چرا که در این مورد، هم مضعف کمی داریم هم مضعف کیفی.

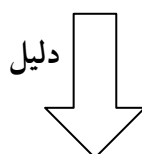
مضعف کمی : تعداد کثیری از اخبار که اجمالاً مطلب واحدی را به ما می گویند.

مضعف کیفی : همه این اخبار دارای وجه اشتراک می باشند؛ اینکه همه مخبرین بالاتفاق یک دروغ گفته باشند، امر فوق العاده بعیدی است.

بررسی علم اجمالی در حالت دوم تواتر

آیا در این مورد ما علم اجمالی به صدق یکی از این روایات پیدا می کنیم؟

پاسخ شهید صدر(ره) مثبت است؛ یعنی حداقل یک خبر از این ۱۰۰ خبر که مدلول تحلیلی آن سخاوت حاتم طائی است، صحیح می باشد. در نتیجه ما به سخاوت حاتم طائی یقین پیدا می کنیم.

فرض این است که این ۱۰۰ خبر همه با هم در مدلول تحلیلی مشترکند . اگر بگوییم همه آنها کذب هستند، باید بگوییم که همه مخبرین این خبرها، از سر مصلحت سنجی و نفع شخصی دروغ گفته اند . در اینجا یک سؤال مطرح می شود که چرا این مخبرین همه دروغ هایی گفته اند که در مدلول تحلیلی مشترکند؟ ! دو اتفاق ممکن است افتاده باشد . این دو عبارتند از :

اتفاق اول :

مدلول تحلیلی کاذب برای تک تک مخبرین دارای مصلحت بوده است، به این صورت که آنها همه با هم مصلحتی داشته اند که برای بدست آوردن آن مجبور شده اند به گونه ای این مطلب دروغ را القا کنند . پس همه این مخبرین باید دارای مصالح مشترکی باشند که آن دروغ مصالح آنها را برآورده می کند.

مثلاً در اخبار از کرم حاتم طائی، شخصی که می گفت : «همه طائیون کریمند» با این خبر می خواست بگوید که حاتم طائی کریم است، تا به نفعش از این دروغ برسد. و مخبری که می گفت : «حاتم طائی مهمانی بزرگی داشت» می خواست با این دروغ به نفع خودش از سخاوت حاتم طائی برسد.

در حالی که این فرض محال است؛ چرا که امکان ندارد همه این افراد (که طبق فرض هیچ ارتباطی با هم ندارند) نسبت به یک واقعه مصلحت مشترک داشته باشند، چنین اتفاقی بسیار بعید می باشد، پس همه مخبرین دروغ نگفته اند.

اتفاق دوم :

نفع و مصلحت تمامی افراد، مر بوط به مدلول تحلیلی مشترک نبوده است . بلکه مصلحت های مختلفی داشته اند و هر کس با توجه به مصلحت خودش دروغی گفته است. لذا مدالیل مطابقی اخبار با هم اختلاف دارد.

اما در این صورت نیز باید مصالح آنها متقارب باشند، چرا که همه در یک مدلول تحلیلی مشترکند . و این خلف فرض است؛ چرا که ما فرض کردیم این مخبرین با هم ارتباطی ندارند و کاملاً از ح یث محیط زندگی با هم فاصله دارند و تقارب مصالح آنها برای چنین اخبار کذبی امر بسیار بعیدی است که ذهن انسان آن را محال می داند.

نکته : تفاوت حالت اول و دوم

در حالت اول، با وجود کثرت ا اخبار، علم اجمالی محقق نمی شود اما در حالت دوم، علم اجمالی مورد تأی ید شهید صدر(ره) واقع می شود. علت این تفاوت آن است که در حالت اول فقط مضعف کمی داشتیم؛ چرا که انتخاب ما تصادفی و کور بود. لذا هیچ فرقی بین دسته انتخابی ما با بقیه دسته ها وجود نداشت. اما در این فرض ما ۱۰۰ روایت مشابه را

انتخاب کرده ایم و این دسته با بقیه دسته های ۱۰۰ تایی کاملاً فرق می کند . لذا اینجا علاوه بر مضعف کمی مذکور، مضعف کیفی هم داریم که احتمال کذب همه روایات را چندین برابر نسبت به حالت قبل کمتر می کند . تا حدی که می شود گفت نزدیک به صفر می رساند.

۱. در قسم دوم از تواتر، اخبار واصله در مدلول مطابقی، مختلف و در مدلول تحلیلی، مشترک هستند.
۲. مدلول تحلیلی اعم از مدلول تضمنی و التزامی می باشد.
۳. در جایی که مجموعه ای از اخبار انتخابی با هم وجه مشترک دارند، علاوه بر مضعف کمی که در حالت اول هم بود مضعف کیفی هم وجود دارد.
۴. اگر چندین نفر یک مطلب کذب را بگویند، معلوم می شود که مصلحت و نفع واحد دارند.
۵. اگر چندین نفر دروغ های مختلف بگویند که در یک قسمت با هم مشترک باشد این امر حکایت از تقارب مصالح آنان دارد.
۶. افرادی که با هم هیچ اشتراکی ندارند بسیار بعید است که دارای مصلحت واحد یا مصالح متقارب باشند؛ چرا که اشتراک یا تقارب مصالح، نشانه اشتراک در محیط یا موقعیت زندگی می باشد.
۷. اگر چندین نفر که با هم بی ارتباطند اخباری نقل کنند که در مدلول تحلیلی مشترکند یقیناً یک نفر از آنها راست می گوید و گرنه باید همه دروغ هایی شبیه به هم گفته باشند، که لازمه آن اشتراک و شباهت در مصالح است. و اشتراک در مصالح برای افراد بی ارتباط امری تقریباً محال است.